

A KÜLFÖLDÖN ÉLŐ KATOLIKUS MAGYAROK PÜSPÖKÉNEK EGYHÁZJOGI HELYZETE ÉS LEHETŐSÉGEI A XXI. SZÁZADBAN

Dudás Róbert Gyula

A Magyar Katolikus Egyházban, mint általában a világon mindenütt, számos olyan funkció és feladatkör van, amely az átlagos templomba járó hívó előtt ismeretlen. Ez nem a hívek hibája, és nem is az egyházé, egyszerűen vannak olyan funkciók, amelyeknek ismerete nem szükséges a mindennapos valósággyakorláshoz. Az egyik ilyen, amelyet nem sokan ismernek, hogy van a Magyar Katolikus Egyházon belül egy püspök, akinek a feladata a külföldön élő magyarok lelkipásztori ellátása.¹ Hivatalos megnevezése: A külföldi magyarok lelkipásztori ellátásával megbízott esztergom-budapesti segédpüspök. A funkciót jelenleg Cserháti Ferenc tölti be.² Ahhoz, hogy megvizsgáljam, mi a feladata és milyen, elsődlegesen egyházi jogi lehetőségei vannak ezen funkciót betöltő püspöknek, három alapkérdést kell áttekinteni:

Akikhez szól a küldetése – ebben a részben egy diaszpóra-történeti vizs-
szatekintést adok;

Akik által – bemutatom a funkciót (illetve a hasonló feladatkört betöltött)
betöltő személyeket;

Ahogy – pasztorális, illetve egyházi jogi feltárást adok.

Akikhez – A magyar diaszpóra meghatározása és története

A külhoni magyar diaszpóra közösség két nagy csoportra osztható fel.³ Az egyik részét a határváltoztatások miatt (gyakorlatilag a trianoni, illetve kisebb mértékben a II. világháborút lezáró) külföldre került, és ott kisebbségi

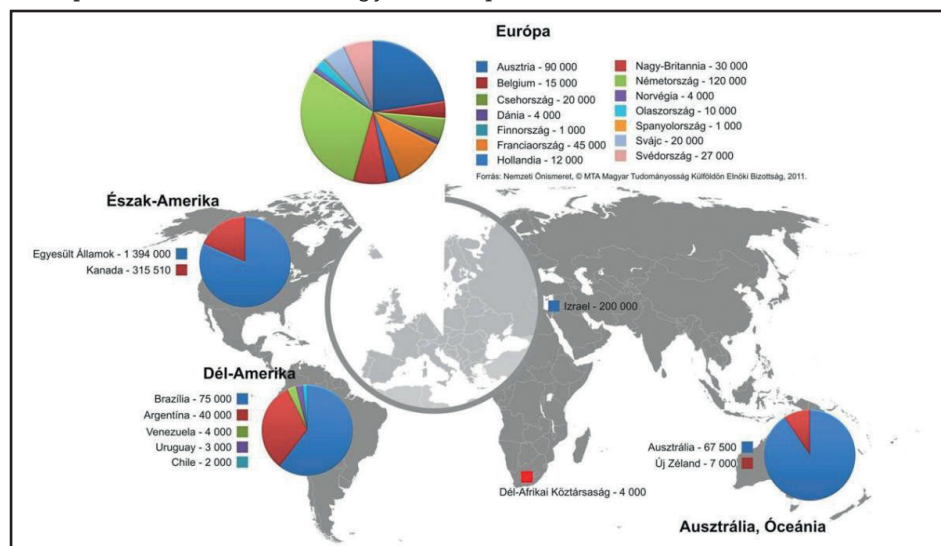
1 Magyar Katolikus Püspöki Kar. Hozzáférés: <https://regi.katolikus.hu/adattar.php?h=6> 2020. 04. 29.

2 Cserháti Ferenc Dr. (teol.). Hozzáférés: <https://www.esztergomi-ersekseg.hu/cserhati-ferenc-dr-2020.04.29>.

3 Vö.: A diaszpóra tudományos megközelítése. Hozzáférés: <https://www.magyarokegyhelyen.hu/diaszpóra-es-szorvány> 2020. 04. 29.

létben élő, de gyakorlatilag őshonos (autochton) kisebbségi közösségek alkotja.

A második része, amely nagyjából 2,7 millió főt jelent, a migrációs eredetű (allochton), a Kárpát-medencén kívül élő magyarok diaszpóra közössége. Ez a csoport sokkal összetettebb, hiszen sokkal nagyobb területen is helyezkedik el, valamint a külföldön tartózkodás céljai szempontjából is eltérőek a szándékaik. Egyik jelentősebb csoportja a hosszabb ideje külföldön, elsődlegesen Európán kívül élő, az új országban állampolgárságot szerzett személyek csoportja. Szintén lényeges ezen csoporton belül az ideiglenesen – elsősorban az Európai Unió területén – letelepedett magyar állampolgárok csoportja, akik a gazdasági helyzet miatt döntöttek a külföldre település mellett, és többségük terveiben egy későbbi hazatelepülés szándéka megfigyelhető. A két csoport lelkipásztori igényei között lényeges különbségek vannak, mivel a tartósan letelepedett csoportnak a templomi szolgálat egyben a magyarsághoz való tartozás alapját jelenti, míg a második csoport számára a magyar nyelvű lelkipásztori szolgálat, mivel gyakorlatilag bármikor könnyebben haza tudnak térni, nem olyan lényeges. A mellékelt térképen a külföldön élő magyar diaszpóra területi elosztása látható.

1. kép: A magyarság diaszporális elhelyezkedése a világon. Forrás: Körösi Csoma Sándor program: <https://www.korosiprogram.hu/>

A szervezett külföldi magyar nyelvű lelkipásztorkodás a 19. század fordulóján, az Amerikai Egyesült Államokban indult meg. Ezt az időszakot megelőzően is voltak magyar papok mind Európában, mind a tengeren túl, de feladatuk nem volt hivatalos, állandó jellegű, illetőleg, ha hivatalosan is voltak kinn, akkor pl. követségi lelkészként, vagy pedig – főleg az 1800-as évek végén – kikötői lelkészként szolgáltak. A meginduló pasztoráció fő területe, megegyezve a kivándorló magyarok úti céljaival, elsődlegesen az Amerikai Egyesült Államok, majd később Kanada, illetve Dél-Amerika volt. A szervezett európai, majd ausztráliai magyar katolikus lelkésziségek a II. világháború után jöttek létre.

Megállapítható, hogy a külföldi magyar lelkipásztorkodásban nagyjából 1800-2000 római és görögkatolikus pap vett részt, ezek nagy része az USA-ban és/vagy Kanadában teljesített szolgálatot.⁴

Annak igénye, hogy a külföldi magyarság püspököt kapjon, először az Amerikai Egyesült Államokban merült fel a XX. század húszas-harmincas éveiben. A hely teljesen érthető, hiszen az emigráció célja az 1930-as évek elejéig elsődlegesen az USA, majd Kanada volt, és itt élt a legnagyobb számú magyar diaszpóra.⁵

Akik által

A Katolikus Egyházon belül a vezetői státusz egy rendkívül összetett kérdés. Általában egy nagyobb közösség vezetője a püspök. A Magyar Katolikus Lexikon szerint a püspök a keresztény egyházak jelentős részében egy hivatali cím, mely lelki, tanításbeli és kormányzati feladatot ró annak viselőjére. A püspök rendszerint egy, többnyire területi alapon szerveződő keresztény közösség vezetője. A katolikus és az ortodox egyház felfogása szerint a püspökök a Jézus által kiválasztott 12 apostol utódai.⁶ Az, hogy a magyar

4 Dudás Róbert Gyula (2020). Magyar katolikus papok Észak-Amerikában. Az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában szolgálatot ellátott római és görög katolikus magyar, magyar származású, valamint magyarul beszélő lelkipásztorok történeti névtára, 1825-2019. között., Budapest: ME-TEM. 2020.

5 Kende Géza (1927). *Magyarok Amerikában. Az amerikai magyarság története I-II.* Cleveland, OH, USA, Szabadság.

6 Magyar Katolikus Nagylexikon - Püspök. Hozzáférés: <http://lexikon.katolikus.hu/P/P%C3%BCsp%C3%B6k.html> 2020. 04 29.

diaszpórán belül hogyan jutottunk el odáig, hogy saját dedikált feladatkörű püspök látja el a magyarok lelki gondozását egy majdnem száz éves fejlődés eredménye. Jelen fejezetben ezt a fejlődést ismertetem azoknak a lelkipásztoroknak a bemutatásával, illetve egyházi jogi státuszuk vizsgálatával, akik a diaszpóra lelki vagy gyakorlati lelkipásztori vezetői lettek.

Eördögh Elemér – akiből majdnem püspök lett

A XX. század első felének – gyakorlati szempontból – legmeghatározóbb lelkipásztori személyisége az Amerikai Egyesült Államokban Eördögh Elemér bács-kalocsai, majd toledo-i egyházmegyei pap volt. Eördögh Elemér Kassán született 1875. június 4-én, 1897. november 18-án szentelték pappá. Karrierje egészen 1911-ig törtetlen volt, már öt évvel a papszentelése után plébános lett. 1911-ben a futaki plébánia kegyurával történt összetűzése után távozott az USA-ba. Később ezt a helyzetet, már akkor bizonyíthatatlan feltételezésekre hivatkozva, jelentősen felnagyították. 1920-ban inkardinálták a Toledo-i egyházmegyébe. 1925-ben a magyarság iránti jótékonyág terén kifejtett tevékenységért a Vörös Kereszt érdemkeresztjét kapta meg.

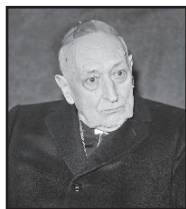
1929-ben pápai prelátusi címet kapott. 1937-ben kitüntették a Magyar Érdemrend középkeresztjével. Az amerikai magyarság egyik vezetője, az 1931-es Justice for Hungary óceánrepülés szervezőbizottságának elnöke volt. Kitüntetéseit a háború elleni tiltakozásként 1944. március 19-én visszaküldte Horthy Miklós kormányzónak, ekkor személye ellen a sajtóban lejárató kampány indult, melyet a fordulat után a kommunista sajtó is átvett és folytatott.⁷

Vizsgálva személyét, illetve a róla keletkezett adatokat kijelenthető, hogy Eördögh prelátus amerikai (de még az európai) papok között is elismert volt, és neve többször is felmerült az amerikai magyar püspöki funkció betöltésé-

⁷ Bővebb életrajzi adataiért lásd: Dudás Róbert Gyula (2020) 98.

re. Az, hogy ez nem valósult meg, elsősorban politikai okokra, valamint arra vezethető vissza, hogy az amerikai – elsősorban ír származású – püspökök nagy mértékben elutasították a nemzetiségi plébániák létrejöttét, és azzal, hogy esetlegesen egy nemzetiségi püspököt neveznek ki, saját egyházi helyzetüket látták veszélyeztetve. Noha Eördögh Elemér 1955. április 6-án – püspökké szentelés nélkül – hunyt el, de egyértelműen kimondható, hogy – püspöki karakter nélkül is – az amerikai magyar katolicizmus vezetője volt.

Mindszenty József – a bíboros

Mindszenty József, született Pehm József (Csehimindszent, 1892. március 29. – Bécs, Ausztria, 1975. május 6.), pappá szentelték a szombathelyi egyházmegye szolgálatára 1915. június 12-én, püspökké szentelték Esztergomban 1944. március 25-én, veszprémi püspök (1944–1945 között). Esztergom érseke (1945–1974 között), Magyarország utolsó hercegprímása, bíboros, az 1971-es külföldre kényszerítése után számos lelkipásztori utat tett a világ magyarságának körében.⁸ Az ő egyházi helyzete az általam kutatott személyek között különleges, mivel, mint bíboros, a bíborosok egyedi jogállása alapján úgy is járhatta a világot, hogy ehhez – elvben sem – kellett kérnie a helyi püspök engedélyét. Noha egyértelmű volt a helyzete és sem mint esztergomi érseknek (1974-ig), sem mint nyugalmazott érseknek nem volt joghatósága a hívek felett, de személyét sajátos joghelyzete és történelmi tekintélye miatt elfogadták. Emigrálásától kezdve sikertelenül próbált segéd-püspököt kérni a világ magyarságának szolgálatára; ezt nem teljesítették.⁹

8 Hozzáférés: https://hu.wikipedia.org/wiki/Mindszenty_J%C3%B3zsef 2020. 04. 29.

9 Msgr. Mészáros Tibor (2000). *A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József tiktárának napi jegyzetei (1972 – 1975)*. Hozzáférés: <http://www.ppk.hu/k248.htm> 2019. 06. 21.

Irányi László SP és Miklósházy Attila SJ – A külföldi magyarok püspökei

Mindszenty halála után nyolc éven keresztül a külföldön élő magyarok püspökségének kérdése semmilyen megoldást nem kapott. A nagyobb területek (Észak és Dél-Amerika, Ausztrália, Európa) egy-egy erősebb vezető alá kerültek, akik megpróbálták valamilyen szinten koordinálni a pap- és hívőmozgásokat – általában sikertelenül. A plébániák betöltése ad hoc módon sikerült: ha a hívek vagy a helyi püspök talált papot, akit meg tudott hívni, akkor lett pap, ha nem, akkor nem.

1983-ban döntött úgy az Apostoli Szentszék, hogy legalábbis névleg, rendezze a helyzetet, és ezért kinevezte Irányi László SP-t, (Szeged, 1923. április. 9. – Köln, 1987. március. 6.) az amerikai piarista rendtartomány helyettes vezetőjét a külföldön élő magyarok püspökének. Szolgálati helyül római tartózkodást, illetve kanonoki fizetést ajánlottak fel neki, amelyet nem fogadott el, hanem a továbbiakban is Amerikában tartózkodott, és onnan indult lelkipásztori útjaira.¹⁰

1987-es halála után a Vatikán ismételen egy szerzetest, a kanadai Miklósházy Attila SJ-t (Diósgyőr, 1931. április 5. – Pickering, ON, Kanada, 2018. december 28.) nevezte ki püspökké.¹¹ Mivel a két püspök egyházi jogi helyzete, sőt, élethelyzetük is sokban hasonlít, ezért őket közösen kezelem dolgozatomban. A két püspök helyzetét az alábbi táblázatban mutatom be.

	
Irányi László SP	Miklósházy Attila SJ
Piarista szerzetespap	Jezsuita szerzetespap
Castellum Medianum-i címzetes püspök	

10 Életrajzi adatait lásd: Dudás Róbert Gyula (2020) 17.

11 Életrajzi adatait lásd: Dudás Róbert Gyula (2020) 19.

Tanárok, lelkipásztori tapasztalat nélkül	
Püspöki feladataikat normális munkájuk mellett végezték.	
Az USA (DC) püspöki konferencia tiszteletbeli tagja volt, szavazati jog nélkül.	A kanadai püspöki konferencia tiszteletbeli tagja volt, szavazati jog nélkül.
Tevékenységükben nem a Püspöki Kongregációhoz, hanem az Elvándorlók és Úton Lévők Lelkipásztori Gondozásának Pápai Tanácsához tartoztak.	
Sem joghatóságuk, sem anyagi feltételei nem álltak fenn a megfelelő lelkipásztori munkának.	
Tevékenységük tiszteletbeli, ezért fizetést és költségtérítést nem kaptak.	
Bármilyen lelkipásztori tevékenységhez a helyi püspök engedélyét kellett kérniük.	

Összességében feladatuk ellátásával kapcsolatosan azt lehet megállapítani, hogy mind a ketten nagyon jó szándékúak voltak, de sem a jogi környezet, sem pedig a saját tapasztalataik nem tették azt lehetővé, hogy a történelmi helyzetre megfelelő módon tudjanak reagálni és koordinálni tudják az egyre csökkenő papi és hívői számot.

Cserhádi Ferenc – a külföldi magyarok lelkipásztori ellátásával megbízott Esztergom-budapesti segédpüspök

Cserhádi Ferencet 1971. április 18-án szentelték fel pappá Gyulafehérváron. 1982-től a németországi magyar diaszpóra körében töltött be lelkipásztori tevékenységet, 1984-ig a müncheni St. Margaret Plébánia káplánja volt, majd ezt követően plébános, a müncheni Magyar Katolikus Misszió vezetője. 1985-től a müncheni Magyar Caritas Szolgálat elnöke, 1989–1993 között a müncheni Paulinum Egyesület (diákszálló) elnöke, 1991-től a Kardinal

Mindszenty Stiftung kuratóriumának tagja. 1990-től a gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola docense volt. 1996-tól 2006-ig a külföldön élő római katolikus magyarok püspökének európai delegátusaként szolgált. 1996-tól az *Életünk* című folyóirat főszerkesztője. 2002-től a Német Püspöki Konferencia magyar delegátusa és németországi magyar főlelkész. 2006-tól a külföldi magyar lelkipásztori szolgálat koordinátora. 2003-ban pápai káplán címet kapott, 2004 óta a Máltai lovagrend tagja. 2007. június 15-én centuriai címzetes püspökké és esztergom-budapesti segédpüspökké nevezték ki. Esztergomban szentelték püspökké 2007. augusztus 15-én. Feladatköréként konkrétan a külföldi magyarok lelkipásztori ellátását kapta meg.¹²

Elődeivel szemben a feladatkörének körülményei jelentősen megváltoztak. Először is, ő már nem a külföldi magyarok püspöke, hanem egy magyarországi egyházmegyének a segédpüspöke, akinek feladatköre a külföldi magyarok lelkipásztori ellátása. Ez által elődeivel szemben már nem „lóg a levegőben”, hanem egyházz jogilag jól behatárolható funkciót lát el. Ez abból is látszik, hogy tevékenységét illetően nem az Elvándorlók és Úton Lévők Lelkipásztori Gondozásának Pápai Tanácsához, hanem, mint minden egyházmegyéhez tartozó püspök, a Püspöki Kongregációhoz tartozik. Szintén különbség elődeivel szemben, hogy komoly lelkipásztori tapasztalattal rendelkezik, így pontosan ismeri a hívek igényeit és elképzeléseit.

Ellenben az ő helyzetét is jelentősen megnehezíti az, hogy semmivel sincsen több jogköre, mint bármely más, idegen egyházmegyébe látogató püspöknek. Ahhoz, hogy ott szertartást végezzen, a helyi püspök legalább elvi hozzájárulása szükséges.

Ahogy

Alapvetően az adott terület ordináriusának¹³ van feladata abban, hogy az ő területén élő idegen nyelvű hívek anyanyelvű ellátásban részesüljenek – joghatóságát minden körülményben figyelembe kell venni. A diaszpóra lelkipásztori ellátásának módját, illetve azt, hogy ez egyáltalán lehetséges legyen, az Egyházi Törvénykönyv 568. kánonja szabályozza:

12 Életrajzi adatait lásd: Dudás Róbert Gyula (2020) 15.

13 Ez általában a terület püspökét jelenti, de különleges esetek is lehetnek, mint például lásd: a Pannonhalmi Területi Apátságot.

„Azok számára, aki életkörülményeik miatt a plébánosok rendes lelkipásztori gondozásában nem részesülhetnek, mint pl. a vándorlók, a hazájuktól távol élők, a menekültek, a nomádok, a hajósok, amennyire lehetséges, nevezzenek ki lelkészeket.”¹⁴

Lényeges kitétel, hogy ennek módját a helyi püspök határozza meg, de a származási ország püspöki konferenciájának joga van ebben segítséget nyújtani, illetve egészen pontosan joga van felajánlani a segítségét, amit csak komoly indokkal lehet visszautasítani – megjegyzem, hogy a mai pa-phiányos helyzetben ez a visszautasítás rendkívül ritka.

Magának a lelkipásztori ellátásnak a módjáról és formájáról az Elvándorlók és Úton Lévők Lelkipásztori Gondozásának Pápai Tanácsa¹⁵ által kiadott irányelvek, valamint a jogi és lelkipásztori utasítások adnak tanácsokat és kereteket.

A lelkipásztori ellátás egyik módja lehet a személyi plébániák létrehozásának lehetősége. Az Egyházi Törvénykönyv 518. szakasza szerint lehetséges létrehozni olyan személyi (tehát nem területi ellátási kötelezettséggel ellátott) plébániát, amely valamely szükség szerint (pl. nyelv, nemzetiség) jön létre. Az Egyházi Törvénykönyv ezeknek hálózatáról nem beszél, de amerikai példák alapján elképzelhető olyan hálózat, amely a magyar nyelvű személyi plébániákat fogja össze és ennek akár – az Apostoli Szentszék esetleges döntése után – vezetője lehet a külföldi magyarok lelkipásztori ellátásával megbízott esztergom-budapesti segédpüspök. Természetesen ezután is a helyi püspök döntésén múlik, hogy megmaradhat-e a magyar templom az adott településen, egyházmegyében. Mégis, több lehetőség merül fel, hiszen a személyi plébániák vezetésére nem csak áldozópapot lehet kinevezni, hanem ebben az esetben felmerülhet akár a lelkipásztori munkatársak bevonása is.

Megvizsgálva, hogy a jelenlegi püspök milyen módon próbálja a diaszpóra magyarságát ellátni, és milyen módon próbál segíteni – különösen – a pap nélkül maradt egyházközségeken, a legfontosabb működő akciónak az un. 1 plusz 1 missziót nevezhetjük, melyet Cserháti Ferenc püspök hozott

14 Erdő Péter Dr. (szerk.) (1983). *Egyházi törvénykönyv*. Budapest, Szent István Társulat.

15 2017 január óta Átfogó Emberi Fejlődés Előmozdításának Dikasztériuma

létre.¹⁶ Ennek feladata segíteni és kiegészíteni a helyi püspök tevékenységét a diaszpóra lelkipásztori ellátásában. Ehhez a püspök az alábbi feladatokat próbálja ellátni és megszervezni:

Egy-egy ünnepi magyar szentmise megszervezése.

A külföldi magyarok körében közkedvelt magyar lelkinapok (lelkigyakorlatok) szervezése.

Hitéleti, valláserkölcsi előadások; elsősorban a már létező vallási és civil csoportokban, körökben.

A külföldön élő magyar fiatalok vallási-erkölcsi nevelése.

Összefoglalás

Természetesen tudom - s bár ez a kijelentés erősen szubjektív, de a témából következően talán megengedhető -, hogy a jövő Isten kezében van és azt is, hogy az Úr – remélhetően - küld munkásokat a szőlőjébe, nem hagyja magára azt, aki hozzá kiállt. Mégis, nézve a mai magyar diaszpóra papi ellátottságát, komoly kétségeim vannak arra nézve, hogy valóban még a huszonnegyedik órában vagyunk, vagy pedig már túlhaladtuk azt. Az elmúlt két évben egyetlen pap vállalta a külföldi szolgálatot és tízen haltak meg. Cserháti püspök egy 2012-es interjúban az alábbiakat nyilatkozta, ls legyen ez dolgozatom zárszava is:

„[...]egyre nehezebb papot találni a külföldi magyar szolgálatra, és a hazai püspöktestvérek közül sem mindenki tekinti feladatának ezt a munkát. Elismerem, hogy nagy a hazai paphiány is, mégsem mondhatunk le a külföldi magyarokról, hiszen ők is a nemzettesthez tartoznak.”¹⁷

16 Új Ember. *1 plusz 1 misszió – Hogy minden külföldre szakadt magyarhoz eljusson az Egyház.* Hozzáférés: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/1-plusz-1-misszio-hogy-minden-kulfoldre-szakadt-magyarhoz-eljusson-az-egyhaz> 2019. 07. 01.

17 Új Ember. *A magyar vándorok püspöke hazatért.* Hozzáférés: <https://ujember.hu/a-magyar-vandorok-puspoke-hazatert/> 2019. 07. 01.